

ÖSSZEFOGLALÁS — KIVÁLASZTOTT TÉMA

A KÁBÍTÓSZEREK ÉS A VESZÉLYEZTETETT FIATALOK CSOPORTJAI

Bevezetés

„Mivel az Unióban mintegy 2 millió kábítószer abúzusban szenvedő-ember van sürgető feladat, hogy felhívjuk a veszélyeztetett csoportok – különösen a fiatalok – figyelmét a kábítószer-fogyasztással járó kockázatokra” – nyilatkozta Jacques Barrot, az Európai Bizottság alelnöke, 2008. szeptember

Az európai szociálpolitika már régen azonosította azokat a hátrányos helyzetű csoportokat, amelyeket a társadalmi kirekesztés veszélye fenyegethet. Ilyen „veszélyeztetett csoportok” alatt a tágabb értelemben vett népesség olyan csoportjait értjük, amelyeket bizonyos problémák – a rossz egészségi állapottól a kábítószer-használaton és a hiányos étrenden át az elégtelen tanulmányi eredményekig – jobban fenyegetnek. A veszélyeztetettnek tekintett fiatalok csoportjai – pl. a gondozási intézményekben élő gyermekek vagy a hajléktalan fiatalok – esetében fennállhat a korábban megkezdett, gyakoribb vagy problémásabb kábítószer-fogyasztás veszélye. Emellett a problémás kábítószer-fogyasztás esetükben gyorsabban megvalósulhat.

A veszélyeztetett csoportok azonosítása fontos eszközt jelent a drogpolitikai válaszlépések olyan csoportok vagy földrajzi területek felé történő irányításában és terelésében, amelyek esetében nagyobb valószínűséggel alakul ki problémás kábítószer-fogyasztás. A veszélyeztetett csoportokra irányuló beavatkozásokkal kapcsolatos stratégia — az úgynevezett „célzott megelőzés” – a beavatkozások kialakítása és értékelése tekintetében egyre átláthatóbbá és fejlettebbé válik.

Az EMCDDA „A kábítószeres és a veszélyeztetett fiatalok csoportjai” elnevezésű kiválasztott témája a 15–24 év közöttiek veszélyeztetett csoportjaira vonatkozóan 30 országban kialakított stratégiákkal és beavatkozásokkal foglalkozik ⁽¹⁾. Veszélyeztetettség alatt azt értjük, hogy egy adott csoportot a szociodemográfiai profil és a kapcsolódó kockázati tényezők alapján fokozottabban érint a kábítószer-fogyasztásnak és az ezzel összefüggő problémáknak való kitétség. Ezeknek a csoportoknak Európában különös figyelmet szentelnek a kínálat csökkentését célzó válaszlépések tekintetében. A kiválasztott téma felsorolja a jelentéstevő országok drogpolitikája során célba vett veszélyeztetett csoportokat, és számos, eredményekkel és a bevált gyakorlat modelljével kecsegtető programot is megemlít.

A kockázatnak kitett csoportok azonosítása: széles körű konszenzus van kialakulóban

- Az EU tagállamainak körében széles körű konszenzus van kialakulóban a fiatalok kábítószer-fogyasztás kapcsán különösen veszélyeztetett csoportjait illetően. Idetartoznak a következők: fiatalok bünelkövetők; állami gondozott fiatalok; korai iskolaelhagyók és társadalmi vagy tanulási problémákkal küzdő diákok; illetve olyan fiatalok, akik hátrányos helyzetű családokban és/vagy környékeken élnek, ahol a kábítószer-fogyasztáshoz kapcsolódó számos kockázati tényező és probléma összpontosul. E csoportok között vannak átfedések, a több veszélyeztetett csoporthoz tartozó fiatalok körében pedig halmozott hatások is lehetségesek.
- A széles körű konszenzus ellenére a veszélyeztetettségnek még nincs egységes európai meghatározása. Tagállamonként eltérnek azok a tényezők, amelyek alapján egy-egy csoport „veszélyeztetett”-nek minősül. A veszélyeztetett fiatalok tagállamok által bejelentett száma általában az állami gondozott fiatalok, illetve a fiatal bünelkövetők számának felel meg. Csak néhány ország alkalmaz tágabb perspektívát a veszélyeztetett fiatal népességre vonatkozó becslésnél.

⁽¹⁾ A 27 EU-tagállam, továbbá Horvátország, Törökország és Norvégia.

- Ez a kiválasztott téma azt járja körül, hogy a jelentéstevő országok hogyan értékelik országukon belül a beavatkozás biztosítását (teljes körű / széles körű beavatkozás; korlátozott mértékű beavatkozás; a beavatkozás hiánya / ritkán történő beavatkozás), illetve az ezeknek a nemzeti szakpolitikai dokumentumokban biztosított hangsúlyt (elsőbbiséget élvez, említésre kerül, nem kerül említésre), továbbá a beavatkozás megvalósítási módját (hivatali vagy intézményi alapú „bejárós” szolgáltatások; vagy proaktív helyszíni programok, melyek otthon vagy utcai munka keretében nyújtanak szolgáltatásokat). Az érintett veszélyeztetett csoportok a következőképpen osztályozhatók:
  - **Intézményekhez kötődő veszélyeztetett csoportok**
Korai iskolaelhagyók és iskolakerülők, gondozási intézményekben lévő gyermekek és fiatalok bűnelkövetők
  - **Veszélyeztetett népességcsoportok a közösségben**
Veszélyeztetett családok, hajléktalan fiatalok, hátrányos helyzetű környékeken élő fiatalok, illetve kisebbségek.

Az elméleti háttér: „rugalmasság” kialakítása a veszélyeztetett csoportok körében

- A célzott megelőzési programok célja a kábítószer-fogyasztással szembeni „rugalmasság” kialakítása, ami három szinten érhető el: egyéni (személyes boldogulás); családi (szülői stílus) vagy közösségi (összetartozás és szervezet).

Jogszabályok és stratégia: az ígéretek és a valóság közötti szakadék?

- 13 európai ország számolt be a veszélyeztetett fiatalok csoportjaira vonatkozó elsődleges jogszabályokról. Ezekben belül kétféle típus különíthető el: egyes veszélyeztetett csoportokat meghatározó jogszabályok, illetve az említett csoportok tekintetében általános vagy egyedi válaszlépésről rendelkező jogszabályok.
- A veszélyeztetett csoportokat 2004 óta egyre több kábítószer-stratégia említi elsőbbséget élvező jelenségként, és a jelentéstevő országok többségében (érintett csoporttól függően 16–22 ország) ezekkel a szociálpolitika is foglalkozik. A veszélyeztetett csoportokkal kapcsolatos beavatkozások biztosításának fokozódása azonban nem volt konzisztens, és kizárólag az intézményi gondozás alatt élő fiatalok, illetve a bevándorlók tekintetében mutatott általános növekedést. Látható szakadék mutatkozik tehát a politikai szándék és a gyakorlati megvalósítás között.

Reakciók: széles körű a konszenzus, mégis kevés a közös definíció az országok körében

- Az iskolai felmérésekben az iskolakerülés és a kábítószer-fogyasztás között határozott összefüggés mutatkozik. Kevés az információ azonban a korai iskolaelhagyókra irányuló beavatkozások tartalmáról. Számos ország rendelkezik alternatív tantervvel az „iskolai fáradtság” ellensúlyozására”, azonban mindössze három tagállam szerepeltet kábítószer-megelőzési stratégiáiban egyedi beavatkozásokat a kábítószer-használó iskolakerülőkkel szemben.
- A vizsgálatok határozott összefüggést mutatnak a kábítószer-fogyasztás és az állami gondozás között. Tíz ország szentel maximális figyelmet stratégiáiban a helyi hatóságok gondozásában álló gyermekekre. Azonban az állami gondozási intézményekben lévő fiatalok számára vonatkozó becslések, a definíciók és az intézkedések eltérései miatt, a jelentéstevő államok között nem összevethetők.
- Szinte valamennyi tagállam beszámol a fiatalok bűnelkövetők esetében a szabadságvesztéssel vagy a büntető szankciókkal szembeni egyéb alternatívákról is. Az említett alternatívák gyakorlati végrehajtását illetően azonban fontos különbségek mutatkoznak.
- 13 ország számolt be arról, hogy a családi megelőzések többsége célzott típusú (vagyis leginkább a veszélyeztetett családokra irányulnak). A 30 jelentéstevő ország közül csak hét jelezte, hogy „teljes vagy széles körű” szolgáltatást nyújt a családon belüli szerhasználatot célba vevő beavatkozások vonatkozásában, emellett pedig ugyanilyenekről öt a „családon belüli konfliktusok és elhanyagolás”, négy „a társadalmi hátrány (például a munkanélküliség)”, a büntetőjogi problémák vagy a peremhelyzetű etnikai csoportokhoz tartozó családok, három pedig a mentálhigiéniai problémákkal küzdő családok terén.

- A hajléktalanság kapcsolódik a kábítószer-fogyasztáshoz, egyes tanulmányok pedig a szerhasználatot jelölik meg a hajléktalanság második leggyakoribb okaként. A jelentések szerint a hajléktalanok körében a legtöbb európai országban igen elterjedt a problémás szerhasználat. A leggyakrabban használt szer az alkohol, ám a tiltott kábítószerek, a polidroghasználat és a kábítószer-injekciók is gyakoriak. Különösen veszélyeztetett csoportot jelentenek az otthonról, jellemzően pedig az állami gondozásból elszökő gyermekek, akik ezt követően hajléktalanná válnak.
- A „hátrányos helyzetű lakóövezetek” tekintetében nincs közös európai definíció, és a veszélyeztetett fiatalok hátrányos helyzetű környékekhez való kötődését a kábítószer-megelőzés terén jelentős kihívásként értékelték. Mindenesetre hét ország maximális figyelmet szentel (elsőbbség vagy a szakpolitikában történő említés, illetve teljes vagy széles körű beavatkozások) a hátrányos helyzetű környékeken élő fiataloknak. Az ilyen környékek Európa-szerte elsődlegesen a városi térségekben, gyakran pedig alacsony jövedelmű népesség által lakott bizonyos lakótömbökben koncentrálnak.
- Ehhez hasonlóan nincs közös európai definíciója az etnikai csoportoknak, illetve a bevándorlóknak, sőt az egyes európai országok eltérő módon definiálják az ilyen lakosságcsoportokat. A kábítószer-fogyasztás tekintetében az etnikai hovatartozás összességében védelmező tényezőnek bizonyul, mivel egyes bevándorló és etnikai csoportok körében kevésbé elterjedt a kábítószer-használat, mint a népesség egészében. A kép mindenesetre országonként és etnikai csoportonként is eltérést mutat.

Következtetések

- Az egyes kockázati és védelmi tényezők, és a fiatalok körében tapasztalt problémás kábítószer-fogyasztás között nem feltétlenül van ok-okozati összefüggés. A veszélyeztetett fiatalok csoportjainak azonosítása nem azt jelenti, hogy ezek körében nagymértékű és gyorsan terjedő kábítószer-fogyasztásra lehet következtetni, inkább fontos kiindulópontot jelent a stratégiák és a beavatkozások terén.
- Jelenleg, Európában a veszélyeztetett csoportokat időszakos jelleggel kísérik figyelemmel. 30 jelentéstevő ország szakértői vagy szakértői bizottságai nyújtanak be statisztikákat az EMCDDA részére strukturált kérdőívek formájában. A veszélyeztetett csoportokkal kapcsolatos beavatkozásokat jelenleg három szinten kísérik figyelemmel a jelentéstevő országokban, mégpedig a következők alapján: (i) szakpolitikai jelentőség, például a veszélyeztetett csoportokra vonatkozó említések a nemzeti drogpolitikai dokumentumokban, (ii) a beavatkozás mértékére vonatkozó jelentések, és (iii) a beavatkozások megvalósításának módja. Az országok jelenleg e három szinten biztosítanak minőségi statisztikákat. Azonban a beavatkozások hatóköréről, megfelelőségéről és tartalmáról szóló tájékoztatást egyelőre nem kísérik figyelemmel szisztematikusan. Az egyes projektekre vonatkozóan, néhány leírás az EMCDDA EDDRA adatbázisában ⁽²⁾ rendelkezésre áll, melyek ígéretes modelleket kínálnak a jövőbeli fellépéshez.
- Bár a legtöbb ország többféle stratégiával él, általában előnyben részesítik a hivatali („bejárós”) szolgáltatásokat a veszélyeztetett fiatalokat az utcán vagy otthonukban proaktív módon megcélzó helyszíni munkával szemben. A nehezen megközelíthető csoportokat illetően továbbra is hiányoznak a beavatkozások. A jelentéstevő országokban a beavatkozások emellett elsődlegesen az információnyújtásra összpontosítanak, miközben az értékelési mozzanat hiányzik, ezért a rugalmasság kiépítésével kapcsolatos, meglévő megelőzési elméletek kiterjedtebb alkalmazása hasznos lehetne számukra. Bizonyos jelek arra utalnak, hogy a beavatkozások során egyszerűen a kábítószer-problémákkal összefüggő veszélytényezőket kellene kezelni magának a kábítószer-fogyasztásnak a kezelése helyett. Az ilyen – a célcsoportok körében gyakrabban előforduló – veszélytényezőkre helyezett hangsúly magában foglalhatja az iskolai teljesítmény javítását, az iskolához való kötődést, a tényleges szülői és boldogulási mechanizmusokat.
- Három évvel azt követően, hogy az EMCDDA közzétette a veszélyeztetett csoportokra vonatkozó legutóbbi beszámolóját, még mindig nem születtek nagy nemzeti és több országra kiterjedő

⁽²⁾ <http://www.emcdda.europa.eu/themes/best-practice>

vizsgálatok, melyeknek célja a veszélyeztetett csoportokat érintő megelőző válaszlépések eredményessége lett volna, és amelyek alapján összehasonlítható adatállományok jöttek volna létre. Összességében a tagállamok körében a veszélytényezőkről és a veszélyeztetett csoportokról nem született még összehasonlító kutatás. A veszélyeztetett csoportokra vonatkozó kutatásnak egyrészt minőséginek kell lennie, hogy az szorosan kötődjön a helyi/nemzeti környezethez, másrészt pedig mennyiséginek, hogy európai szinten összehasonlítható legyen. Azonban a kutatást illetően az egyik probléma az, hogy ezen csoportok körében a kábítószer-használat gyakorta igen környezetfüggő.

- A veszélyeztetett csoportok azonosítása és az őket érintő célzott megelőzés alkalmazása elengedhetetlen lehet a kábítószer-fogyasztásra adott válaszlépés szempontjából. Ez különösen érvényes az olyan csoportok esetében, amelyek saját kábítószer-fogyasztásukat nem tartják problémásnak. Ez a kiválasztott téma arra a következtetésre jut, hogy eredményesebb módszerekre van szükség a veszélyeztetett fiatalok megközelítésével, illetve a beavatkozásokba történő bevonásukkal kapcsolatban, mégpedig egyedi szociodemográfiai hátterüknek megfelelően.

A nemzeti jelentéstételi folyamat részeként, az Európai Unió tagállamai, a tagjelölt országok és Norvégia (ez utóbbiak 2001 óta vesznek részt az EMCDDA munkájában) által az EMCDDA rendelkezésére bocsátott adatok alapján, kiválasztott témaként, évente három mélyreható, tematikus jellegű áttekintés kerül kiadásra.

A kiválasztott témák (angolul) és az összefoglalások (23 nyelven) az EMCDDA weboldalán találhatóak: <http://www.emcdda.europa.eu/publications/selected-issues>